

**IMIONA I NAZWISKA KONWERTYTÓW Z JUDAIZMU NA WYZNANIA
CHRZEŚCIJAŃSKIE NA PODSTAWIE KSIĄG METRYKALNYCH PARAFII
WARSZAWSKICH (1826–1850)**

Streszczenie

Zmiany imion i nazwisk towarzyszące konwersji są interesującym zagadnieniem badawczym. W XIX w. konwersja z judaizmu na chrześcijaństwo wiązała się z porzuceniem dawnej społeczności i przystąpieniem do nowej – nie tylko wyznającej inną religię, lecz także mającej inne zwyczaje i tradycje oraz posługującej się innym językiem, co miało wpływ na używany w tej społeczności antroponomastykon imion i nazwisk. W tej trudnej sytuacji konwertyta zdecydować musiał o imieniu, które towarzyszyć mu miało przez całe życie, a także o nazwisku, które przekaże kolejnym pokoleniom.

Przedmiotem mojej analizy stały się imiona i nazwiska konwertytów, którzy zmienili wyznanie w Warszawie i miejscowościach podwarszawskich w latach 1826–1850. Źródłem ekscerpji są parafialne księgi metrykalne; było wśród nich 13 parafii rzymskokatolickich (znajdujących się w Warszawie i poza jej granicami administracyjnymi, a dziś będących częścią miasta), 1 parafia greckokatolicka, 2 parafie protestanckie (ewangelicko-augsburska i ewangelicko-reformowana), a także 1 parafia prawosławna.

Z akt metrykalnych ekscerpowałam nie tylko imiona i nazwiska konwertytów po chrzcie oraz ich imiona i nazwiska przed chrztem, lecz także wszystkie istotne dane mające związek z życiem konwertyty do czasu chrztu i z okolicznościami zmiany wiary. Były wśród nich: data chrztu, zajęcie konwertyty, jego wiek, adres, miejsce i data urodzenia, a także informacje o rodzicach konwertyty, chrzestnych i księdzu udzielającym chrztu, jak również wiadomości o piśmienności konwertytów i świadków oraz ewentualne informacje dodatkowe. Dane te pozwoliły mi na uwzględnienie czynników socjologicznych i kulturowo-językowych w analizie imion i nazwisk konwertytów.

Ograniczenie wykorzystanych w pracy źródeł do lat 1826–1850 wiąże się z czynnikami prawno-administracyjnymi. W 1826 r. w życie weszły przepisy Kodeksu Cywilnego Królestwa Polskiego, który nadał księgom metrykalnym status oficjalnych dokumentów państwowych, a na duchownych nakładał obowiązek dopełniania przepisów świeckich. W 1850 r.

wprowadzono natomiast regulacje prawne uniemożliwiające konwertytom – z wyjątkiem nielicznych sytuacji – zmianę nazwiska podczas chrztu.

Głównym celem mojej pracy było scharakteryzowanie antroponomastykonu imion i nazwisk konwertytów przed chrztem i po chrzcie, a także ustalenie zależności między imionami i nazwiskami konwertytów a ich statusem społecznym oraz przyjmowanym wyznaniem. W analizie przyjąłem jednolite kryteria opisu antroponomastykonów przed chrztem i po chrzcie oraz zbliżone kryteria opisu w zbiorze imion i nazwisk, co umożliwiło wskazanie cech charakterystycznych tych antroponomastykonów.

Imiona konwertytów podzieliłam ogólnie na biblijne i niebiblijne, w grupie pierwszej wyodrębniając dodatkowo imiona starotestamentowe (występujące tylko w tradycji żydowskiej, tylko w tradycji chrześcijańskiej lub w obu tradycjach) i nowotestamentowe, a w drugiej – imiona jidyszowe, pobiblijne imiona hebrajskie, imiona chrześcijańskich świętych oraz imion niejasne. Okazało się, że w zbiorze imion po chrzcie nie poświadczono imion 4 kategorii obecnych w zbiorze imion przed chrztem. Są to: imiona jidyszowe, pobiblijne imion a hebrajskie, imiona starotestamentowe występujące tylko w tradycji żydowskiej oraz imiona niejasne.

W antroponomastykonie nazwisk wyodrębniłam nazwiska 1) wskazujące na pochodzenie z rodu lewitów lub kohenów; 2) rabiniczne; 3) odimienne; 4) odtoponimiczne; 5) odetniczne; 6) odapelatywne; w grupie nazwisk odimiennych i odapelatywnych konieczne stało się wprowadzenie dodatkowych podziałów. W antroponomastykonie nazwisk po chrzcie znalazły się nazwiska odapelatywne charakterystyczne dla konwertytów, m. in. motywowane przez leksykę wskazującą na zmianę wiary. Z tego powodu liczba kategorii w zbiorze nazwisk po chrzcie jest nieco większa niż w zbiorze nazwisk przed chrztem.

Na podstawie informacji zawartych w aktach udało się ustalić, że przyjmowane przez konwertytów imiona i nazwiska nawiązywać mogły do imienia lub nazwiska noszonego przed chrztem, a także – co zdarzało się częściej – mogły być związane z okolicznościami chrztu. Warto przy tym zauważyć, że dla większości konwertytów takich zależności nie udało się wskazać, a motywacja przybranego przez nich imienia i nazwiska pozostaje niejasna.

Do zmian, w których przybierane imiona i nazwiska związane są z dotychczasowymi imionami i nazwiskami, należy w obrębie imion np. przyjęcie nowego imienia przy jednoczesnym zachowaniu imienia noszonego przed chrztem jako drugiego (np. *Samuel* → *Karol Samuel*) czy zastąpienie imienia jego innojęzycznym lub kulturowym odpowiednikiem (np. *Chana* → *Anna*), a w obrębie nazwisk np. adaptacja morfologiczna nazwiska noszonego

przed chrztem (np. *Kohn* → *Konarski*) i translacja nazwiska lub jego części (np. *Weysberger* → *Białogurski*).

Do zmian związanych z okolicznościami chrztu należy w obrębie imion np. przyjęcie imienia równego imieniu chrzestnego (*Anna*) lub imienia świętego, którego wspomnienie wypadło w dniu chrztu lub w jego sąsiedztwie, tzw. *imienia kalendarzowego* (np. *Wincenty a Paulo*), a w obrębie nazwisk np. związek nazwiska przybranego z datą chrztu, w tym z nazwą miesiąca (np. *Lutowski*) i dniem tygodnia (np. *Środoski*) oraz przyjęcie nazwiska motywowanego przez chrześcijańską leksykę religijną (np. *Komuniewski*) czy leksykę wskazującą na zmianę wiary (np. *Nawrocki*).

Ustalenia te pozwoliły zweryfikować dotychczasową wiedzę na temat konwersji w dziewiętnastowiecznej Warszawie, a także na temat imion i nazwisk konwertytów. Okazało się, że przyjmowane przez nich imiona i nazwiska w dużej większości nie wyróżniały ich spośród pozostałych chrześcijan.

Aleksander Żurek-Huszc